

3. Yu Jiyuan. The Beginnings of Ethics: Confucius and Socrates. *Asian Philosophy*. 2005. Vol. 15, Is. 2. P. 173–189.
4. Yu Jiyuan. *The Ethics of Confucius and Aristotle: Mirrors of Virtue*. New York and London : Routledge, 2007. 288 p.
5. Kislov D.V. Confucius's views on administration and communication. *History of Science and Technology*. 2023. Vol. 13, No. 1. P. 65–77.
6. Конфуцій. Вислови. Харків : Фоліо, 2018. 222 с.

УДК 141-1

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-347-0-13>

Коваль Г. П.

ORCID: 0000-0003-4104-4571

*викладач історії, правознавства, громадянської освіти та основ економіки, старший вчитель
Миколаївський професійний машинобудівний ліцей
м. Миколаїв, Україна*

Тендітний Є. В.

ORCID: 0009-0001-7701-4588

учень

*Миколаївський професійний машинобудівний ліцей
м. Миколаїв, Україна*

ФРАНКО-КИТАЙСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ СЕРПНЯ 1884 РОКУ НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «ОДЕССКИЙ ЛИСТОК»

Ключові слова: Китай, Франція, збройне протистояння, газети, діячі.

Політика європейських держав у XIX ст. була спрямована на колоніальне поневолення, загарбання Китаю, його різних частин. Не стояла осторонь цього процесу і Франція. 1884 року загострилися відносини між Китаєм і Францією, що переросло у справжню війну, військові зіткнення. Розглянемо деякі моменти цього протистояння, висвітлені на сторінках газети «Одесский Листок» у серпні 1884 р. Часопис активно використовував матеріали закордонних газет для об'єктивного висвітлення цих подій. Усі повідомлення розміщувалися на першій сторінці чи на третій в рубриці «Закордонна пошта». Офіційна французька телеграма про зайняття Ке-Лунга говорила таке: «Оскільки розпочаті в Шанхаї переговори між паном Патнотром і

китайським уповноваженим досі призвели лише до пропозиції сміховинної винагороди з боку Китаю, а також тому, що встановлений французьким ультиматумом термін 4 серпня закінчився, то французький уряд побачив себе поставленим перед необхідністю підтримати свої справедливі вимоги відібранням відомої застави. Адмірал Леспес зайняв 5 серпня гавань і кам'яновугільні копальні Ке-Лунга на острові Формоза. Звістку про це доставили в Шанхай 8 серпня. Пан Патнот негайно написав про це китайському уповноваженому з метою звернути його увагу на те, що від Тзунг-Лі-Ямена залежить скоротити тривалість цієї окупації виконанням вимоги французького уряду. Цифра винагороди зменшена до 80 мільйонів, які мають бути виплачені в десять років» [1, с. 3]. Газета *Voltaire* розмістила докладний звіт про заняття Ке-Лунга. Адмірал Леспес блокував це місто 3 серпня. Поставлена на березі китайська батарея намагалася перешкодити блокаді. Французька флотилія відповідала на вогонь, поки батарея не змовкла; при цьому ніхто не постраждав. Потім одна рота солдатів висадилася на берег і швидко заклепала китайські гармати. Французи втратили одного вбитим і двох пораненими. Флотилія Леспеса залишилася на якорі перед Ке-Лунгом, щоб перешкодити китайським судам запитися вугіллям. Флотилія Курбе стояла перед Тутчею, за винятком чотирьох суден, які стояли біля Вусунгського гирла річки Шанхая для підтримки в разі потреби за вимогами Патнотра [2, с. 3]. Французько-китайське зіткнення набувало, мабуть, дедалі гострішого характеру. Вранці 9 серпня китайській владі дали 24-годинний термін для підписання останніх умов, виставлених французьким урядом. Якщо між сторонами не буде укладено жодної угоди в цей термін, то французька ескадра мала негайно заволодіти Пескадорськими островами, що розташовані посеред Протоки, яка відокремлює Формозу від материка, а також містом Аньєрі, гавань якого вважалася однією з найкращих у Китаї. Острів, на якому розташований Аньєрі, був за два кроки від материка і називався Гіа-Мен; він займав простір майже в 95 кілометрів і мав 400 000 мешканців, з яких майже 300 тисяч мешкали в Аньєрі [3, с. 3]. У *Reuter Office* повідомляли із Шанхая 17 серпня: звістка *Times*'а про оголошення Китаєм війни, судячи зі звісток із Пекіну, не підтверджувалася. Навпаки, китайський уряд 14 серпня подав дипломатичному корпусу протест проти поведінки Франції і просив його про посередництво держав для того, щоб можна було довести справу до сприятливого результату. Протест написаний у миролюбному дусі [4, с. 3]. У *Times* надруковано із Шанхая телеграму про те, що образливі для європейців прокламації вивішено знову в Чанг-Тех-Фу, провінції Хунан [5, с. 2]. Звичайно, величезна роль в цьому конфлікті належала видатним особам, діячам. Зокрема, гонконгський кореспондент *Times*

так описав портрет віце-короля нанкінського, китайського неогоціатора, який вів переговори з французьким представником Патнотром: Цо-Цунг-Танг – людина жорстока, неосвічена і до того ж немічна: він уже старий, але обдарований залізною волею; він відчуває безрозсудну ненависть до всього чужоземного. Його солдати завжди безкарно ображали європейців, які відвідували Шанхай. Він вийшов у відставку через слабкість свого здоров'я, але нещодавно його викликали в Пекін і призначили членом великої ради. Негайно ж після вступу на цю посаду він обмовив Лі-Хунг-Чана в тому, що той уклав невігідний для Китаю договір, і просив дозволу прийняти особисте начальство над південними арміями, запевняючи, що вижене французів із Тонкіна і навіть із Сайгуна. Цо-Цунг-Танг – особа популярна завдяки своїй репутації чесної людини. Його вплив у вищих колах дуже великий унаслідок зухвалості його язика, що дивує його співвітчизників. Крім того, він зустрічає підтримку з боку неспокоїного населення Ю-Нана. Цо-Цунг-Танг нині наймогутніший міністр у Китаї, бо франко-китайський договір зв'язує руки його супротивника Лі-Хунг-Чанга [6, с. 3].

Газета Paris писала, що Франція не мала наміру вносити війну в центр Китаю, а тільки мала зайняти Фу-Чеу і Ке-Лунг і потім вичікуватиме подальших подій. Temps повідомляла, що за кордоном нема чого тривожитися; про дозвіл або блокаду відкритих гаваней не може бути й мови, якщо ж знадобиться зайняти як заставу якийсь важливий для торгівлі пункт, то французи виберуть такий пункт, зайняття якого не створить жодних труднощів для міжнародної торгівлі. Temps, між іншим, наголошувала, що Китай і Франція формально не оголошували один одному війни і наслідки такого становища не переходили, на думку уряду, за межі повноважень, даних уряду вотумом палати. Times отримав від свого кореспондента з Фу-Чеу телеграму такого змісту: «Я щойно оглядав річку Мім аж до самого Фу-Чеу. Військові судна, як французькі, так і китайські, перебувають під парами, у повній готовності почати військові дії. Усі очікують на війну в твердій упевненості, що вона неминуча, і скрізь можна чути погрози, які виголошуються проти європейців. Невігластво китайських чиновників вражає. Вони невідступно повторюють, що китайці абсолютно готові битися з французами, тоді як форти в Фу-Чеу, військо і бойовий матеріал залишилися в тому самому становищі, у якому я їх застав в останню мою поїздку у квітні місяці. Хвилювання в народі досягло там крайнього напруження в очікуванні рішучих звісток із Шанхая» [7, с. 3].

Надзвичайно насиченими були й події в Китаї, висвітлені в часописі за 17 (29) серпня. Вісті з Шанхая доносили, що весь китайський флот, що був у Фу Чеу, знищено, французький неушкоджений. Втрати французів – усього п'ять чоловік [8, с. 1]. З Парижу писалося, що Курбе

доносив із Фу-Чеу, що ескадра відкрила вогонь о другій годині опівдні, а о шостій уже дев'ять китайських військових суден і дванадцять бойових джонок пущено було на дно. Врятувалися тільки два ворожі судна, які відступили вгору по річці. Китайські крупівські батареї змушені були замовкнути. Французи втратили шість осіб убитими і 27 пораненими. Збиток ворога був значний. Французькі судна були пошкоджені легко, тільки котел однієї міноноски підірвало. Уночі ескадру турбували китайські брандери й міноноски. Курбе мав намір знищити і ці судна, а потім бомбардувати арсенал [8, с. 1]. Журналісти діяли надзвичайно активно. Так, кантонський кореспондент Times бачився з віце-королем двох провінцій Кванг (Кван-Сі і Кванг-Тонг), і останній повідомив йому, що в провінціях розіслано наказ готуватися до війни. «У разі якби почалися ворожі дії, каже кореспондент, китайці негайно відновлять боротьбу в Тонкіні. Вироблено в цьому сенсі вельми сміливі плани. У Кантоні нові роботи з оборони вже закінчено. Роботи ці, головним чином, полягали в загородженнях, що залишали проходи завширшки 150 футів, які могли бути закриті протягом двох годин [8, с. 3]. Між Францією та Китаєм все йшло до повного дипломатичного розриву. Китайське посольство покинуло Париж 11 (28) серпня. Воно вирушило на тому самому поїзді, на якому поїхав і французький посол барон Курсель, який повертався до свого посту в Берлін. У Парижі вважали, що Лі Фрнг-Пао мав почати в Берліні знову переговори про угоду з бароном Курселем. На вокзалі з китайським дипломатом розмовляв редактор Figaго, якому Лі-Фонг-Пао заявив, що Феррі веде сміливу гру. Китай вестиме партизанську війну в Аннамі, Тонкіні та в себе вдома [8, с. 3].

У номері від 18 (30) серпня 1884 р. з Парижу було повідомлено, що всі ворожі батареї на річці Мін, головні батареї фортів Китаю було знищено. Підводні міни, що загороджували фарватер, у цей час усували. З Кантону були вислані французькі консул і піддані. Вони прибули в Гонконг [9, с. 1]. З Шанхая писали, що європейці не зазнавали поки насильства; звернення консулів запрошувало китайське населення залишатися в місті, обіцяючи безпеку, тому що французи жодних дій проти Шанхая і Вусунг не мали зробити. Кажуть, що Китай бажав примирення [9, с. 1]. З Пекіну телеграфували 9 серпня в Times: «Сьогодні, о 1-й годині пополудні, знято французький прапор із будинку французького посольства в Пекіні. Інтереси французьких підданих ввірені російському посланнику. Цонг-Лі-Ямен рішуче відмовився прийняти французькі пропозиції. Війну, отже, оголошено. Китайський уряд зважився боротися до останньої крайності. Він, мабуть, плакає таємну надію втягнути нейтральні держави у свою чвари із Францією. За словами паризьких газет, негайно після отриман-

ня звістки про розрив між Францією і Китаєм морський міністр розіслав телеграфом у Тулон, Рошфор, Лоріан, Брест і Шербург наказ тримати напоготові всі судна, якими може володіти місцева військова влада. В очікуванні подальших наказів у Бресті негайно приступили до озброєння крейсера *la Péguse*. Крейсер *Nielly* також озброювався; командувати ним мав капітан 1-го рангу Дорлодо-Дезессар, колишній губернатор Таїті. Нарешті другокласний крейсер *Champlain* залишав порт Лоріан, щоб якомога швидше приєднатися до французької ескадри в китайських водах [9, с. 3]. Отже, ми бачимо, наскільки важливими та напруженими були відносини Китаю та Франції в серпні 1884 р., які було спричинено колоніальними устремліннями цієї європейської держави.

Література:

1. Заграничная почта. Официальная французская телеграмма о занятии Ке-Лунга. Одесский Листок. 1884. № 173. Пятница, 3 (15) августа. С. 3.
2. Заграничная почта. О занятии Ке-Лунга. Одесский Листок. 1884. № 174. Суббота, 4 (16) августа. С. 3.
3. Заграничная почта. Французско-китайское столкновение. Одесский Листок. 1884. № 175. Воскресенье, 5 (17) августа. С. 3.
4. Заграничная почта. Франко-китайское столкновение. Одесский Листок. 1884. № 177. Четверг, 9 (21) августа. С. 3.
5. Иностранные известия. Китай. Одесский Листок. 1884. № 178. Воскресенье, 12 (24) августа. С. 2.
6. Заграничная почта. Нанкинский вице-король. Одесский Листок. 1884. № 179. Суббота, 11 (23) августа. С. 3.
7. Заграничная почта. К франко-китайскому столкновению. Одесский Листок. 1884. № 182. Среда, 15 (27) августа. С. 3.
8. Одесский Листок. 1884. № 183. Пятница, 17 (29) августа. С. 1, 3.
9. Одесский Листок. 1884. № 184. Суббота, 18 (30) августа. С. 1, 3.